

Гоўзіч Ірына (Мінск, БДПУ)

РАСПРАЦОЎКА ЭЛЕКТРОННЫХ ВУЧЭБНА-МЕТАДЫЧНЫХ ДАПАМОЖНІКАЎ ПА БЕЛАРУСКАЙ ЛІТАРАТУРЫ (НА ПРЫКЛАДЗЕ 11 КЛАСА)

Праблема навучання літаратуры ў сучаснай адукацыйнай прасторы, калі разглядаць яе ў рэчышчы тэндэнцый і заканамернасцей, што вызначаюць характар гуманітарных ведаў і вектар іх запатрабаванасці грамадствам, актуалізуецца ва ўсё новых і новых аспектах. Самы важны сярод іх – імклівая інфарматызацыя ўсіх бакоў сацыяльнага і культурнага жыцця, якая непазбежна вымагае шукаць найбольш эфектыўныя формы і спосабы рэпрэзентацыі і рэалізацыі зместу літаратурнай адукацыі.

Сітуацыя з літаратурай як відам мастацтва ўвогуле і вучэбным прадметам у прыватнасці ўскладняецца прынцыповай немагчымасцю цалкам адэкватнага перакладу «мовы вобразаў» на «мову паняццяў»: з аднаго боку, змены, што адбываюцца з самай мастацкай славеснасцю, вымагаюць пастаяннага абнаўлення той мета мовы, сродкамі якой можа быць апісаны літаратурны твор; з другога боку, асэнсаванне і інтэрпрэтацыя літаратурна-мастацкага твора як адмысловай змястоўна-структурнай цэласнасці не паддаюцца фармалізацыі.

Аналізуючы стан і тэндэнцыі развіцця сучаснага фонду сродкаў навучання літаратуры, І.Ю. Кутзіна акцэнтуюе ўвагу на тым, што калі раней згаданы фонд утрымліваў пераважна дапаможнікі, арыентаваныя на засваенне вучнем гатовай інфармацыі, то па меры ўзмацнення асобнага кампаненту ў навучанні з'яўляецца ўсё больш дапаможнікаў і сродкаў навучання, арыентаваных на самастойную працу вучняў, у дачыненні да якой настаўнік выступае ў якасці кансультанта. Падобная арганізацыя вучэбна-выхаваўчага працэсу па літаратуры, такім чынам, дазваляе не толькі паспяхова вырашаць задачы літаратурнай адукацыі, але і фарміраваць камунікатыўныя, даследчыя і творчыя ўменні [2].

У навуковай (і філалагічнай, і педагагічнай) супольнасці трывала замацавалася меркаванне пра стратнасць і шкоднасць безразважнай «тэхнізацыі» працэсу спасціжэння і навучання літаратуры. Разам з тым, усё часцей гучыць думка пра тое, што мэтазгоднае і прадуманае выкарыстанне інфармацыйных тэхналогій утрымлівае новыя магчымасці не толькі для фарміравання і замацавання чытацкіх інтарэсаў вучняў, але і для развіцця культуры асобы ў цэлым. Так, паводле І.М. Маруцінай, «метадычная формула “слова пра пісьменніка – чытанне твора – абмеркаванне” вычарпала сябе. Абумоўлена гэта самай рэальнасцю, здольнай даць маладому чалавеку не адналінейнае, але аб'ёмнае ўяўленне пра свет, таму задача выкладчыка літаратуры палягае якраз у выпрацоўцы новых сродкаў

працы з мастацкім тэкстам – каб ён набыў аб’ём, гучанне, стаў шматгранным, прыцягальным» [3].

Такім чынам, у сучаснай адукацыйнай прасторы актуалізуецца патрэба шырокага выкарыстання электронных сродкаў навучання, арыентаваных не толькі на рэпрадуктыўнае атрыманне і ўзнаўленне набытага матэрыялу, а найперш на самастойную працу вучняў, якая мае на мэце развіццё даследчых і камунікатыўных уменняў і навыкаў.

Псіхалагі неаднаразова зазначалі, што эфектыўнасць навучання залежыць ад ступені прыцягнення да ўспрымання ўсіх органаў пачуццяў чалавека, таму пры вывучэнні літаратуры электронныя сродкі навучання выкарыстоўваюцца, каб падкрэсліць сувязь паміж пачуццёвым і лагічным пазнаннем у працэсе ўспрымання мастацкага вобраза, «арманізаваць вобразнае і лагічнае мысленне, сфарміраваць дыялектычнае адзінства мыслення ад агульнага да канкрэтнага і ад канкрэтнага да абстрактнага» [4], дапамагае атрымаць шматграннае ўяўленне пра пісьменніка і яго творчасць, літаратуру і культуру.

Электронныя сродкі навучання па літаратуры павінны: а) адпавядаць новым дзяржаўным адукацыйным стандартам; б) вырашаць задачы індывідуалізацыі і дыфэрэнцыяцыі навучання; в) рэалізоўваць асобасна арыентаваны падыход да навучання і выхавання; г) ствараць умовы для самаадукацыі, фарміраваць у адзінаццацікласнікаў прыёмы самастойнай працы і самакантролю; д) развіваць самастойнае мысленне, зацікаўленыя, творчыя адносіны да вывучаемага матэрыялу; е) рэалізоўваць дзейсны падыход да навучання; ж) утрымліваць дакладную метадалагічную аснову, якая дазволіць дасягнуць мэдэлявання пазнавальнай дзейнасці, праектавання спосабаў замацавання ведаў і ўменняў і здзяйснення сувязі з іншымі сродкамі навучання і самакантролю; з) адпавядаць дыдактычным патрабаванням, які град’яўляюцца для ВМК увогуле.

Распрацоўка і выкарыстанне ЭВМК павінна адпавядаць логіцы адбору і рэалізацыі зместу асобасна арыентаванай адукацыі, якая прадугледжвае ў першую чаргу выкарыстанне вопыту вучня, прыцягненне яго да канструявання працэсу навучання, творчасці, фарміраванне адказнасці за выкананую працу, улік індывідуальных асаблівасцей вучня, акцэнт на развіццё яго здольнасцей, самастойнасці, ініцыятывы. У адпаведнасці з акрэсленымі мэтамі ЭВМК павінен вызначацца шматфункцыянальнасцю, у прыватнасці, арганізоўваць разнастайныя формы дзейнасці вучняў па самастойным набыцці і прадстаўленні ведаў, дыягнасціраваць узровень іх ведаў, уменняў, навыкаў, рэпрэзентуючы заданні ў залежнасці ад інтэлектуальнага ўзроўню канкрэтнага вучня, асаблівасцей яго матывацыі.

Электронны вучэбна-метадычны комплекс «Беларуская літаратура. 11 клас» – гэта комплекс лагічна звязаных паміж сабой і структураваных матэрыялаў, прадстаўленых на лічбавых носьбітах, які ўтрымлівае ўсе кампаненты вучэбнага курса, заснаваны на спалучэнні канцэптуальнай, ілюстрацыйнай, даведачнай, трэнажорнай і кантралюючай частак.

Разам з тым, ЭВМК «Беларуская літаратура. 11 клас» – гэта не проста інтэрактыўны тэкставы (або гіпертэкставы) матэрыял, дапоўнены відэа- і аўдыяматэрыяламі і прадстаўлены ў электронным выглядзе. Падобны курс з’яўляецца сродкам комплекснага ўздзеяння на вучня шляхам спалучэння канцэптуальнай, ілюстрацыйнай, даведачнай, трэнажорнай і кантралюючай частак. Асаблівасці падобнага курса ў параўнанні са звычайным падручнікам даюць магчымасці: а) адаптаваць і аптымізаваць карыстальніцкі інтэрфейс пад індывідуальныя асаблівасці вучня, яго рэальны ўзровень ведаў (дыферэнцыраваны падыход); б) ствараць зручныя і простыя механізмы навігацыі і пошуку; в) ствараць аўтаматызаваны кантроль за засваеннем ведаў; г) забяспечваць інтэрактыўнае ўзаемадзеянне паміж вучнямі і элементамі комплексу; д) уключаць аўдыяфайлы і відэафрагменты, мультымедыйнае афармленне.

Як ужо адзначалася, ЭВМК «Беларуская літаратура. 11 клас», як і ЭВМК па іншых па гуманітарных прадметах, спецыфічны. Найперш, ён поліфункцыянальны – гіпертэкставая структура дазваляе дапоўніць базавы інварыянтны вучэбны матэрыял спецыялізаванымі блокамі, звязанымі з рознымі прадметнымі галінамі. Па-другое, яго спецыфіка вызначаецца тым, што з яго дапамогай фарміруецца светапогляд вучняў, культура, пашыраецца кругазгляд. Спецыфіка электроннага выдання дазваляе рабіць прамыя спасылкі на размешчаныя ў сусветнай сетцы рэсурсы, пашыраючы тым самым доступ вучняў да інфармацыі і фарміруючы самастойную пошукавую вучэбную дзейнасць.

Электронны вучэбна-метадычны комплекс «Беларуская літаратура. 11 клас» неабходны для працы на ўроку і самастойнай працы вучняў таму, што ён: спрыяе лепшаму ўсведамленню матэрыяла (індуктыўны падыход, уздзеянне на слыхавую і эмацыйную памяць) і можа быць скарыстаны непасрэдна ў вучэбным працэсе; можа быць адаптаваны ў адпаведнасці з патрэбнасцямі вучня, узроўнем яго падрыхтоўкі, інтэлектуальнымі магчымасцямі; дае шырокія магчымасці для самаправеркі на ўсіх этапах працы; можа быць выкарыстаны падчас падрыхтоўкі дамашніх заданняў па літаратуры (у тым ліку творчых), самастойнай працы; неабходны для падрыхтоўкі вучнямі навуковых і даследчых работ і праектаў па літаратуры; падчас падрыхтоўкі алімпіяд, пазакласнай працы і г.д.

Электронны вучэбна-метадычны комплекс «Беларуская літаратура. 11 клас» можа быць выкарыстаны настаўнікам непасрэдна ў вучэбным

працэсе на працягу навучальнага года; пры правядзенні заняткаў у форме самастойнай працы; для хуткага і эфектыўнага кантролю ведаў вучняў; для падрыхтоўкі і правядзення разнастайных форм пазакласных заняткаў і факультатыўных заняткаў па беларускай літаратуры; для падрыхтоўкі мультымедыйных праектаў.

У склад Электроннага вучэбна-метадычнага комплексу «Беларуская літаратура. 11 клас» павінны ўваходзіць наступныя элементы: арганізацыйна-метадычны, змястоўны і вучэбна-метадычны блокі.

1. Арганізацыйна-метадычны блок:

1.1. Анатацыя.

1.2. Змест (паслядоўнасць вывучэння раздзелаў тэмы).

1.3. Метадычныя матэрыялы, якія забяспечваюць магчымасць самакантролю і сістэматычнага кантролю настаўнікам выніковасці вывучэння тэмы.

1.4. Пералік літаратуры.

2. Змястоўны блок:

2.1. Падручнік (вучэбны дапаможнік)

2.2. Хрэстаматыйныя выданні, аўдыя- і відэаматэрыялы.

2.3. Даведачную інфармацыю (слоўнік, гласарый).

3. Вучэбна-метадычны блок:

3.1. Тэсты.

3.2. Спіс тэм дакладаў і рэфератаў.

3.3. Творчыя работы.

3.4. Метадычныя парадкі і распрацоўкі.

Калі абагуліць вышэйсказанае, то Электронны вучэбна-метадычны комплекс «Беларуская літаратура. 11 клас» павінен складацца з дзвюх частак – **вучэбнага кантэнту**: гіпертэкставы матэрыял для вывучэння аглядавых і манаграфічных тэм; хрэстаматыя: тэксты твораў для чытання і вывучэння (уваходзяць у склад аглядавых/манаграфічных тэм), самастойнага і пазакласнага чытання; кантрольна-вымяральных матэрыялы, тэсты; тэмы сачыненняў, рэфератаў, дакладаў і праектаў і алгарытмы іх напісання; планы аналізу твораў; інфармацыйна-даведачны матэрыял (слоўнік літаратуразнаўчых тэрмінаў на гіпертэкставай аснове); наглядны матэрыял, і **метадычнага кантэнту**: метадычныя рэкамендацыі па вывучэнню аглядавых і манаграфічных тэм; сцэнарыі ўрокаў; прэзентацыі да ўрокаў; крытэрыі і паказчыкі ацэнкі літаратурна-творчых і даследчых работ вучняў па літаратуры.

Такім чынам, выкарыстанне пры вывучэнні літаратуры ЭВМК «Беларуская літаратура. 11 клас» вызначаецца поліфункцыянальнасцю і мае на мэце павышэнне агульнаадукацыйнага ўзроўню вучняў, выпрацоўку навыкаў і ўменняў самастойнай дзейнасці, развіццё даследчых

і творчых здольнасцей пазнання спецыфічных мастацкіх з’яў, усебаковае развіццё асобы вучняў, ідэйнае, маральнае і эстэтычнае іх выхаванне, развіццё і фарміраванне цікавасці да мастацтва ў цэлым, літаратуры як яго слоўнага віду, вызначэнне ўзроўню ведаў, уменняў, навыкаў вучняў, аптымізацыя працэсу навучання [1].

Літаратура

1. Вучэбныя праграмы для агульнаадукацыйных устаноў з беларускай і рускай мовамі навучання з 11-гадовым тэрмінам навучання. Беларуская літаратура : V–XI класы / М-ва адукацыі Рэсп. Беларусь. – Мінск : НІА, 2010.

2. Кудина, И.Ю. Современный фонд средств обучения литературе / И.Ю. Кудина. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.vio.fio.ru>. – Дата доступа: 15.03.2011.

3. Марутина, И.Н. Методика создания мультимедийных проектов по литературе / И.Н. Марутина. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://lit.1september.ru/2005/01/15.htm>. – Дата доступа: 15.01.2012.

4. Романченко, Т.Н. Роль электронных средств обучения в формировании информационной культуры студентов / Т.Н. Романченко. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.sgu.ru>. – Дата доступа: 20.01.2012.